

SPOREN VAN HET VERLEDEN – WEBPUBLICATIE VAN DE BELGISCHE SENAAAT

Themareeks rond “75 jaar einde Tweede Wereldoorlog – De Hoge Assemblee en het trauma van de kampen”

Deel 4. “Gij zijt dan toch terug bij ons!” Over Pierre Diriken en Marius Renard”

“MEER WETEN?”

“Gij zijt dan toch terug bij ons!”

Over Pierre Diriken en Marius Renard

Dinsdag 24 april 1945. De dagen van het Derde Rijk zijn geteld. Vier dagen geleden heeft Adolf Hitler zijn laatste verjaardag gevierd en morgen zullen Amerikaanse en Russische soldaten elkaar de hand reiken aan de Elbe. Terwijl de eindoverwinning voor het grijpen ligt, zijn de geallieerde bevrijders op een ongeziene gruwel gestoten: de Duitse concentratie- en vernietigingskampen. De horror gaat de wereld rond.

Dezelfde dinsdag wordt van de Belgische senatoren verwacht dat ze de plenaire vergadering van meet af aan bijwonen. Voorzitter Robert Gillon heeft hen daartoe opgeroepen.¹ Hij heeft landgenoten gesproken die als bij wonder de naziterreur hebben overleefd. Ontzet over hun verhalen, staat hij erop dat alle senatoren zich aansluiten bij het protest dat hun voorzitter namens de Senaat zal laten horen. Zijn oproep valt niet in dovemansoren. Inderdaad, er weerklinken enkel toejuichingen als hij pathetisch afrondt: *“De Belgische Senaat, eensgezind, voegt zich bij diegenen die de Duitse misdaad schandvlekken en die onverbiddelijke bestraffing van de schuldigen eischen. Hij hoopt dat dit werk van gezondmaking en rechtvaardigheid zonder zwakheid zal worden voortgezet. Onze martelaren zouden ons niet de minste verzwakking vergeven in het vervullen van een plicht dien ieder van ons gebiedender dan ooit voelt.”*²

Maar alvorens dat onontkoombare protest wereldkundig te maken, wil Gillon positief nieuws brengen. Sinds de Senaat vorige week uiteen is gegaan, heeft hij met vreugde vernomen dat vier collega's uit de handen van de vijand zijn bevrijd.³ Het betreft **Pierre Diriken** en **Marius Renard**, senatoren in functie alsook Albert François en Eugène Soudan, gewezen senatoren. Zodra Diriken en Renard hun plaats in het halfrond weer innemen, zal Gillon hen namens alle senatoren begroeten. De andere sprekers sluiten zich volmondig bij de voorzitter aan. Onder hen de liberale senator Paul Henricot. Hij oogst duidelijk bijval met zijn aansporing: *“Songeons à nos malheureux collègues et amis Diriken, Renard et Vanderpoorten, qui sont encore en ce moment en Allemagne et dont nous attendons avec impatience le retour parmi nous”*.⁴

De Nederlandstalige Diriken en de Franstalige Renard horen beiden tot de socialistische Senaatsfractie. Nochtans zijn er tussen hen verschillen die verder gaan dan hun taalaanhorigheid. Ieder legt eigen accenten, houdt er een andere stijl en aanpak op na. Dat ze uit een verschillende regio afkomstig zijn, laat zich duidelijk merken. Hetzelfde geldt voor de karaktereigenschappen die daarvan niet geheel los zijn te zien. Een en ander is bepalend voor

¹ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 24 april 1945, mededeling van de Voorzitter, p. 299.

² *Ibid.*

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*, p. 300. Dat Arthur Vanderpoorten niet meer zal terugkeren en op 3 april 1945 in Bergen-Belsen is omgekomen, raakt pas einde mei 1945 bekend.

de manier waarop men zich hen zal herinneren: de opgeruimde, dienstvaardige Limburger versus de directe, eigengereide “Borain”.⁵ Ook hun trajecten als politiek gevangene lopen uiteen. In het geval van Diriken gaat het om een vrij klassiek traject dat hem, zoals hijzelf zal zeggen, naar de “zinnebeelden” Breendonk en Buchenwald brengt.⁶ Daarentegen is het parcours van Renard veeleer atypisch. Hij wordt na aanvankelijke opsluiting in vrijheid gesteld, maar op de valreep door de bezetter meegenomen. De kampen met bekende namen blijven hem bespaard, maar zijn beproevingen zijn er daarom niet minder om.

Voorgeschiedenis

Pierre Diriken

Pierre Diriken wordt geboren te Tongeren op 16 februari 1882. Zijn vader is leidekker en zelf komt hij aan de kost als drukkersgezel.⁷ Als loteling wordt hij vrijgesteld van militaire dienst.⁸ Op twintigjarige leeftijd trekt hij naar Luik, waar de lonen hoger liggen. Hij maakt er kennis met de socialistische beweging. Terug in zijn geboortestad, wil hij ook daar zo’n beweging uit de grond stampen. Hij richt er vakbonden op en het *Tongers Huis*, een coöperatieve winkel.⁹ Verder schrijft hij artikelen in *Vooruit* en is hij actief binnen heel wat socialistische verenigingen. Na de Eerste Wereldoorlog wijst de Belgische Werkliedenpartij (BWP) Diriken aan als propagandist-secretaris voor Limburg.¹⁰ Hij wordt gemeenteraadslid te Tongeren, maar moet aanvankelijk nog opboksen tegen een katholieke meerderheid. In 1926 verovert een liberaal-socialistisch kartel de meerderheid en wordt Diriken er schepen.¹¹ Hij is dan al een jaar gecoöpteerd senator.

In de Senaat is Diriken begaan met al wie maatschappelijk uit de boot valt of niet correct wordt behandeld. Zo vindt hij het niet kunnen dat de werklozensteun varieert volgens de gemeente.¹² Daarnaast kent elke provincie andere bijdragen voor de kinderbijslag. Dat arbeiders en bedienden een hogere bijdrage moeten ophoesten in provincies met vele kroostrijke gezinnen, acht Diriken niet rechtvaardig.¹³ Ook voor de kleine boeren wil hij zich inzetten en hun belangen samen met die van de arbeiders verdedigen.¹⁴ Voorts roept hij de regering op iets te doen voor de handarbeiders in de tabakssector.¹⁵

---

⁵ Voor Diriken: *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 2 februari 1960, overlijden van de heer Diriken, volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Tongeren, p. 2. Voor Renard: *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 20 juli 1948, hulde aan de nagedachtenis van de heren Maquet en Renard, senatoren, p. 1722-1723.

⁶ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 2 mei 1945, hulde aan de heer Diriken, Quaestor van de Senaat, p. 315.

⁷ Luc PEIREN, ‘Pierre Diriken’, in: *ODIS*, 26 mei 2010 (record last modified date: 3 augustus 2020), [<https://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=85357>], geraadpleegd op 15 januari 2021.

⁸ *Individuelle Dokumente KZ Buchenwald*, 1.1.5.3 / 5760037 / ITS Digital Archive, Arolsen Archives.

⁹ Luc PEIREN, ‘Pierre Diriken’, in: *ODIS*, 26 mei 2010 (record last modified date: 3 augustus 2020), [<https://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=85357>], geraadpleegd op 15 januari 2021.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Ibid.*

¹² *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 9 april 1930, begroting van het ministerie van Nijverheid, Werk en Maatschappelijke Voorzorg voor het dienstjaar 1930, p. 777.

¹³ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 10 februari 1938, begroting van het ministerie van Arbeid en Sociale Voorzorg voor het dienstjaar 1938, p. 601.

¹⁴ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 6 maart 1935, begroting van het ministerie van Landbouw en Middenstand voor het dienstjaar 1935, p. 190-191.

¹⁵ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 9 juni 1938, wetsontwerp betreffende accijnzen en douanen, p. 1485-1486.

Maar toch zijn het de belangen van de achtergestelde provincie Limburg die Diriken het nauwst aan het hart liggen. Hij vestigt de aandacht van de Hoge Vergadering op de schoolgebouwen van het officiële net in zijn thuisprovincie. Volgens hem verkeren die er in een erbarmelijke staat. Hij raadt de bevoegde minister aan een afgevaardigde te sturen om zich ter plaatse te overtuigen van de misstanden.¹⁶ De treinverbindingen zijn er ondermaats, zelfs met het naburige Luik. Diriken wil een praktische oplossing in het belang van de vele Limburgse werklieden die zich dagelijks om den brode naar het Luikse begeven.¹⁷ Een mijnramp te Waterschei schrijft hij toe aan het winstbejag van de onderneming die de mijn uitbaat. Om voortaan dergelijke rampen te voorkomen bepleit hij een socialisatie.¹⁸ En als Limburgse mijnwerkers een vierentwintiguursstaking aankondigen, kunnen ze rekenen op Dirikens steun.¹⁹

In samenhang daarmee neemt hij stelling tegen de “klerikalen”, die vooral in zijn provincie nog zeer sterk staan. Waarom kiezen ze niet samen met de socialistische partij tegen het militarisme en de oorlog? Volgens Diriken laat nochtans het christelijke gebod “*Gij zult niet doden*” geen andere keuze toe.²⁰ In zijn ogen wakkeren vooral de katholieken in Limburg de schoolstrijd aan. Hij hekelt de ongeoorloofde druk die de geestelijkheid op de ouders uitoefent om hun kinderen weg te houden van de officiële school.²¹

Na de verkiezingen van 1939 benoemt de Senaat Diriken tot quaestor, even nadat Gillon tot voorzitter is verkozen.²²

Marius Renard

Marius Renard wordt geboren te Hornu op 6 oktober 1869. Na zijn technische studies aan het atheneum van Bergen is hij actief als leraar. Tussen 1891 en 1907 onderwijst hij te Wasmes en Saint-Ghislain uiteenlopende vakken als mechanica, tekenen, kunstgeschiedenis en politieke economie.²³ Hij legt een veelzijdige creativiteit aan de dag. Zo maakt hij niet enkel faam als affichemaker en keramist, maar ook als schrijver en journalist. Daarbovenop oefent hij bestuursfuncties uit binnen het onderwijs, kunst- en museumwezen.²⁴

Na de eeuwwisseling ruilt Renard zijn geboortestreek in voor de Brusselse agglomeratie. Het is ook in het Brusselse dat zijn politieke loopbaan een aanvang neemt. Hij engageert zich binnen de BWP en wordt in 1908 provincieraadslid van Brabant.²⁵ In 1912 wordt hij in Anderlecht tot

¹⁶ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 22 juli 1925, begroting van het ministerie van Wetenschappen en Kunsten voor het dienstjaar 1925, p. 172.

¹⁷ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 28 juli 1925, begroting van het Bestuur van de Spoorwegen voor het dienstjaar 1925, p. 274-275.

¹⁸ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 8 mei 1929, interpellatie van de heer Diriken aan de minister van Nijverheid, Werk en Sociale Voorzorg “over de catastrofe van Waterschei”, p. 1101-1103.

¹⁹ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 9 april 1930, begroting van het ministerie van Nijverheid, Werk en Maatschappelijke Voorzorg voor het dienstjaar 1930, p. 777.

²⁰ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 25 oktober 1928, wetsontwerp betreffende het gebruik der talen in het leger, p. 1275.

²¹ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 22 december 1931, begroting van het ministerie van Wetenschappen en Kunsten voor het dienstjaar 1932, p. 286-288.

²² *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 26 april 1939, benoeming van het vast bureau, p. 29-30.

²³ R. DE VULDERE, *Biografisch repertorium der Belgische parlementairen, senatoren en volksvertegenwoordigers, 1830 tot 1.8.1965*, ongepubliceerde licentiaatsverhandeling Rijksuniversiteit Gent, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 1964-1965, p. 1673 (Archief Senaat, biografisch dossier nr. 764, Marius Renard).

²⁴ *Ibid.*, p. 1673-1674.

²⁵ *Ibid.*, p. 1673 ; Luc PEIREN, ‘Marius Renard’, in : *ODIS*, 1 februari 2013 (record last modified date: 8 augustus 2020), [https://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=95133#PS_BIOGRAFIE_95133], geraadpleegd op 26 november 2020.

gemeenteraadslid verkozen, een mandaat dat hij tot 1921 zal uitoefenen.²⁶ Vanaf dat laatste jaar is hij bovendien bestendig gedeputeerde van de provincie Brabant.²⁷ In 1932 komt evenwel een einde aan zijn provinciale mandaten. Dat jaar wordt hij immers rechtstreeks verkozen als senator. Vanaf 1939 treedt hij opnieuw op het lokale vlak op de voorgrond, namelijk als gemeenteraadslid en burgemeester te Anderlecht.²⁸

De Senaat leert een gevatte, strijdlustige *debater* kennen. Renards welluidende stem en directe stijl maken indruk en doen de aanwezigen luisteren.²⁹ Dat hij geen blad voor de mond zal nemen, maakt hij reeds duidelijk als hij voor de eerste keer het woord neemt op de tribune: «*Vous m'excuserez si, au cours de mon improvisation, je manque peut-être de mesure. Vous voudrez le mettre sur le compte d'une combativité que j'essaie de maintenir le plus longtemps possible*». ³⁰ Vervolgens klaagt hij de subsidiepolitiek ten aanzien van het landbouwonderwijs aan. Naar zijn mening komt die vooral de Boerenbond ten goede, nochtans geen neutrale organisatie.³¹ Als voorvechter van het officieel onderwijs kan Renard dat niet appreciëren. Hij stort zich in een pittige discussie, voornamelijk met senatoren van de katholieke rechterzijde en Gustaaf Sap, de eveneens katholieke minister van Landbouw en Middenstand. Om de gemoederen te bedaren, wijst de Senaatsvoorzitter Renard erop dat hij niet meer in de provincieraad het woord voert: «*Je vous en prie, monsieur Renard, nous ne sommes pas au conseil provincial*». ³² Gelijkaardige debatten doen zich voortaan geregeld voor, bijvoorbeeld als Renard de bezuinigingen en volmachten van de zittende regering op de korrel neemt.³³

Net als Diriken neemt Renard in de Senaat de belangen van zijn geboortestreek ter harte. De Borinage boet aan economisch belang in en heeft volgens hem dringend behoefte aan infrastructuurwerken.³⁴ Daarnaast vraagt hij nu en dan aandacht voor het beroepsonderwijs, met name het onderwijs voor de (kunst)ambachten, een sector die hem begrijpelijkerwijze nauw aan het hart ligt.³⁵

Na de mobilisatie van 1939 toont Renard zich bekommerd om de bescherming van de burgerbevolking tegen luchtaanvallen. De gebrekkige organisatie daarvan stelt volgens hem vooral de gemeenten op de proef.³⁶ Drie maanden vóór de Duitse inval wordt Renard voor korte tijd aangehouden tijdens een meeting van linkse groeperingen te Seraing.³⁷ De juiste redenen daarvoor zijn niet te achterhalen. Het is de periode waarin de Belgische autoriteiten de

---

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 20 juli 1948, hulde aan de nagedachtenis van de heren Maquet en Renard, senatoren, p. 1722-1723.

³⁰ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 30 maart 1933, begroting van het ministerie van Landbouw en Middenstand, p. 256.

³¹ *Ibid.*, p. 256-259.

³² *Ibid.*, p. 259.

³³ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 16 mei 1933, wetsontwerp om sommige maatregelen te treffen met het oog op het financieel herstel en het begrotingsevenwicht, p. 512-517; *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 25 juli 1934, wetsontwerp waarbij aan de Koning bepaalde machten worden toegekend met het oog op het economisch en financieel herstel en de vermindering van de openbare lasten, p. 1136-1140.

³⁴ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 12 april 1933, begroting van het ministerie van Openbare Werken, p. 448-449.

³⁵ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 16 november 1933, begroting van het ministerie van Landbouw en Middenstand voor het dienstjaar 1934, p. 32-34; *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 31 januari 1939, begroting van het ministerie van Openbaar Onderwijs voor het dienstjaar 1939, p. 417-419.

³⁶ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 13 december 1939, begroting passieve luchtbescherming, p. 106.

³⁷ Rudi VAN DOORSLAER, *De Kommunistische Partij van België en het Sovjet-Duits niet-aanvals-pakt*, Brussel, 1975, p. 106.

activiteiten van communisten en andere “verdachten” aan banden leggen. Naar alle waarschijnlijkheid is de meeting mede door communisten georganiseerd en hebben de politiediensten onvoldoende oog voor de juiste politieke kleur van de aanwezigen.

Intussen tracht Renard zijn politieke ervaringen te verwerken als schrijver. In 1939 draagt hij aan zijn strijdkameraden *Le poing levé. Cahiers d'un ouvrier* op, een autobiografisch getinte roman die hij ook zelf illustreert.³⁸ Zijn *alter ego* is Pierre Audeval, een socialistische militant. Het arbeidersmilieu van de Borinage is zijn heimat. Audeval werkt zich op tot technicus en tekenaar en wijkt uit naar het Brusselse. Maar toch vergeet hij zijn proletarische roots niet. Zo engageert hij zich volop voor de arbeiders en werklozen. De metaalvakbond draagt hem voor op de Senaatslijst. Uiteindelijk is het zijn beurt, de militant wordt senator.³⁹ Na zijn eedaflegging ontvangt hij de senatorenmedaille en een vrijkaart voor het openbaar vervoer. Zijn naam staat gegraveerd op een koperen plaatje op zijn lessenaar. « *Et dans mon tiroir il y a du papier, des codes, des règlements : mes nouveaux outils* ». ⁴⁰

Het decorum van de Senaat is volgens Audeval niet meer van deze tijd. De rode tapijten, hoge spiegels en wandtapijten zijn bezwaarlijk te verenigen met de proletarische actie.. Hetzelfde geldt voor de standbeelden van vergeten vorsten en schilderijen uit de vorige eeuw. « *Et quand le président entre en séance, les huissiers aux chaînes dorées et aux culottes à la française, font la haie. Comme tout cela est attendrissant et un peu drôle* ». ⁴¹

Het parlementaire milieu vervult Audeval met grote twijfels. De nederige, maar klassenbewuste arbeider die hij tenslotte is, kan er zijn draai niet vinden. Vele collega's kijken onverschillig weg of zoeken de koffiekamer op, zodra hij het woord neemt. Na afloop hoort hij enkel vanwege de kameraden van de Brusselse federatie een « *très bien* », uit sympathie.⁴² Als parlamentslid heeft hij niet zoveel mogelijkheden om daadwerkelijk iets aan de sociale misstanden te doen. Zijn fractie heeft geen andere keuze dan compromissen te sluiten met de behoudsgezinde elementen binnen de regering. Dat levert haar het verwijt op de arbeidende klasse in de steek te laten. Overtuigd dat hij de sociale strijd beter aan de basis kan dienen, neemt Audeval ten langen leste ontslag als senator.⁴³

Na de Duitse inval

De *Blitzkrieg* die op 10 mei 1940 van start gaat, brengt een grote ontreddeering teweeg binnen de BWP. Vele mandatarissen en kaderleden nemen de wijk naar Frankrijk.⁴⁴ Ze hopen, zoals in 1914-1918, de partij vanuit dat land te kunnen aansturen. De militaire gebeurtenissen doen snel die hoop vervliegen. Er is niet gedacht aan maatregelen of richtlijnen voor hen die in het land blijven om in de illegaliteit te werken.⁴⁵ Bovendien publiceren enkele kranten begin juli een geruchtmakend manifest van partijvoorzitter en gecoöpteerd senator Hendrik de Man. In dat manifest roept hij de BWP-leden op de Duitse overwinning te aanvaarden, alsook de ineenstorting van het parlementaire stelsel. Volgens de Man kunnen ze er maar beter de passende lessen uit trekken: het socialisme verwezenlijken binnen de nieuwe Europese orde, de politieke rol van de BWP als ten einde beschouwen, maar wel haar economische werking

³⁸ Marius RENARD, *Le poing levé. Cahiers d'un ouvrier*, Parijs-Brussel, Labor, 1939. De roman is in 1946 heruitgegeven onder de titel *Le poing levé. Cahiers d'un réfractaire*.

³⁹ *Ibid.*, p. 132.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 137.

⁴¹ *Ibid.*, p. 138.

⁴² *Ibid.*, p. 172.

⁴³ *Ibid.*, p. 180-186.

⁴⁴ Jules GÉRARD-LIBOIS en José GOTOVITCH, *L'an 40. La Belgique occupée*, Brussel, 1971, p. 397.

⁴⁵ *Ibid.*

voortzetten, meewerken aan een beweging van nationale eenheid onder hoede van de koning.⁴⁶ De Mans manifest slaat tal van militanten met verstomming, met name diegenen die het antifascisme hoog in het vaandel dragen. Anderen zijn geneigd hun partijvoorzitter te volgen hetzij uit overtuiging, hetzij uit berekening om de socialistische organisaties uit de handen van de bezetter te houden.⁴⁷ Nog anderen aarzelen of wachten af, zolang Duitsland de overhand heeft en de overgrote meerderheid van de bevolking zich daarbij lijkt neer te leggen.⁴⁸

Tijdens de eerste maanden van de bezetting stellen de socialistische vooraanstaanden die in België zijn gebleven of naar het land zijn teruggekeerd, zich gereserveerd op.⁴⁹ Ook al voelen ze weinig voor de Nieuwe Orde en het manifest van hun partijvoorzitter, toch hebben ze er geen belang bij dat openlijk te laten merken. Mandatarissen als Diriken en Renard behoren tot de weinigen die op post blijven en moeten daarom rekening houden met een verhoogde zichtbaarheid in de ogen van de bezetter. Gezien hun positie vormen ze een makkelijke prooi voor een eventuele repressie.⁵⁰ Tot een massale aanhouding van sociaaldemocraten zoals in Duitsland, Oostenrijk en Polen het geval is geweest, komt het vooralsnog niet.⁵¹

Parlementaire activiteiten zijn uiteraard uitgesloten, al neemt Diriken nog deel aan twee vergaderingen van het College van quaestoren van de Senaat.⁵² Zijn focus is verschoven naar de vrije vakbondswerking in zijn thuisprovincie, terwijl Renard van zijn kant zich concentreert op zijn gemeente. Beiden lopen op eieren, maar proberen toch de bezetter om de tuin te leiden. Wellicht is een typisch Belgische eigenschap hun niet vreemd: *“de Belg knikt altijd gewillig en zelfs gedienschtig ja als hij een order krijgt, maar in de praktijk zal hij alles doen om niet uit te voeren wat hem niet aanstaat”*.⁵³ Of ze daarmee steeds weten weg te komen, hangt vooral van het toeval af. Enkele minuten vroeger vertrekken, een andere trein nemen of links inslaan in plaats van rechts, kunnen het verschil maken tussen vrijheid en gevangenschap, ja zelfs tussen leven en dood.⁵⁴

Pierre Diriken

Na 10 mei 1940 blijft Diriken actief als provinciaal secretaris van het Belgisch Vakverbond (BVV). Het gaat om een onbezoldigde functie die hij sinds de mobilisatie van 1939 uitoefent ter vervanging van de zittende titularis.⁵⁵ Een kolfje naar de hand van de ervaren organisator. Einde 1940 ontvangt Diriken, net als alle andere provinciale secretarissen, een uitnodiging om

---

⁴⁶ Hendrik de MAN, ‘Manifest van 28 juni 1940: aan de leden van de Belgische Werkliedenpartij’, in: Herman BALTHAZAR, *Een halve eeuw doctrine. Verspreide geschriften*, deel V in de reeks *Hendrik de Man. Persoon en ideeën*, Antwerpen-Amsterdam, 1976, p. 381-383.

⁴⁷ Jaak BREPOELS, ‘De wording van het moderne socialisme (1933-1974)’, in: Jaak BREPOELS, Luc HUYSE, Mark SCHAEVERS en Frank VANDENBROUCKE, *Eeuwige dilemma’s. Honderd jaar socialistische partij*, Leuven, 1985, p. 39.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Jules GÉRARD-LIBOIS en José GOTOVITCH, *Op. cit.*, p. 397-398.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Nic BAL, *Mijn wankele wereld. Vier jaar in het socialistisch verzet*, Leuven, 1984, p. 136; Jaak BREPOELS, ‘De wording van het moderne socialisme (1933-1974)’, in: Jaak BREPOELS, Luc HUYSE, Mark SCHAEVERS en Frank VANDENBROUCKE, *Op. cit.*, p. 39.

⁵² Op 18 september en 6 november 1940 (Archief Senaat, *Procès-verbaux du Bureau et de la Questure, 1939-1947*, p. 118 en 121.

⁵³ Nic BAL, *Op. cit.*, p. 177. De auteur schrijft de bewuste woorden toe aan Raymond De Becker, hoofdredacteur van de gestolen *Le Soir*.

⁵⁴ Nic BAL, *Op. cit.*, p. 173.

⁵⁵ Verklaring van Pierre Diriken, 28 november 1952 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

zich te melden bij de *Dienststelle Dr. W. Hellwig*, gevestigd aan de Waterloolaan te Brussel.⁵⁶ Die dienst is verantwoordelijk voor het *Gleichschalten* van de werknemers- en werkgeversbonden.⁵⁷ Tegen die achtergrond heeft de bezetter, mede in het verlengde van Hendrik de Mans betrachtingen, de Unie van Hand- en Geestesarbeiders (UHGA) opgericht.⁵⁸ In die eenheidsvakbond moeten alle Belgische vakbonden samensmelten. Vakbondsleiders die niet willen meewerken, worden zwaar onder druk gezet om geldfondsen en dossiers over te dragen.⁵⁹

Diriken is er niet gerust op. Hij heeft reeds meermaals bezoek ontvangen vanwege twee vroegere medewerkers van het BVV die de zijde van de eenheidsvakbond hebben gekozen. Hun dringende vraag naar de ledenfiches en boekhouding heeft hij voorlopig kunnen afwimpelen.⁶⁰ Het BVV telt in zijn rangen heel wat vreemdelingen die onder het Duitse bezettingsregime gevaar lopen.⁶¹ Daarom verscheurt Diriken alle ledenfiches alvorens naar de hoofdstad te vertrekken.⁶² In Brussel weigert Diriken zich aan te sluiten bij de eenheidsvakbond. “*Dan gaat gij uw beheer en uw kas overdragen!*”, zo snauwt men hem toe.⁶³ Er hangt hem een onderzoek boven het hoofd, maar hij neemt zich voor zijn gesprekpartners te slim af zijn. Terug thuis verbrandt hij alle vakbondsdocumenten die hij nog bezit en legt hij een valse boekhouding aan. Het is die boekhouding die hij aan Brussel bezorgt.⁶⁴

Na enkele weken krijgt hij te horen dat de socialistische partij net als de communistische zal worden opgedoekt.⁶⁵ Hij antwoordt ferm dat zoiets niet mogelijk is, maar dat blijft niet zonder gevolgen. Herhaaldelijk moet hij verschijnen voor de *Sicherheitspolizei*.⁶⁶ Dat hij nog steeds weigert tot de UHGA toe te treden, is uiteraard een steen des aanstoots. Maar bovendien is bij Diriken thuis een manifest aangetroffen dat hijzelf zou hebben opgesteld en gedrukt. Dat manifest raadt de Belgische arbeiders af zich te melden voor vrijwillige arbeid in Duitsland.⁶⁷

Het wordt Diriken duidelijk dat enkel clandestiene actie soelaas kan brengen. Hij tracht die te ontplooiën binnen organisaties als het Onafhankelijkheidsfront en de Patriottische Milities die er deel van uitmaken.⁶⁸ Samen met zijn vriend Jean Frère ijvert hij voor een afdeling

---

⁵⁶ *Ibid.* In zijn verklaring verwijst Diriken naar “*de Duitse Herr Lawich*”. Uit de context blijkt dat hij de Dienststelle Dr. W. Hellwig bedoelt.

⁵⁷ Wouter STEENHAUT, Kroniek betreffende de doctoraatsthesis ‘De Unie van Hand- en Geestesarbeiders. Een onderzoek naar het optreden van de vakbonden in de bezettingsjaren 1940-1944, R.U.G., 1983’, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1983, nr. 3-4, p. 598
[https://www.journalbelgianhistory.be/nl/system/files/edition_data/articlepdf/Doctorat%20Steenhaut.pdf , geraadpleegd op 27 november 2020].

⁵⁸ Jules GÉRARD-LIBOIS en José GOTOVITCH, *Op. cit.*, p. 262-277 ; Etienne VERHOEYEN, ‘De Unie van Hand- en Geestesarbeiders’, in: Willem MEYERS, Frans SELLESLAGH, Mark VAN den WIJNGAERT, Rudi VAN DOORSLAER en Etienne VERHOEYEN, *Het minste kwaad*, Deel 9 in de reeks *België in de Tweede Wereldoorlog*, Kapellen, 1990, p. 32-56.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 38-45; Jules GÉRARD-LIBOIS en José GOTOVITCH, *Op. cit.*, p. 278-280.

⁶⁰ Brief van W. Thys, gewestelijke afdeling Limburg van het Algemeen Belgisch Vakverbond, aan het ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 27 februari 1954 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

⁶¹ *Ibid.*

⁶² Verklaring van Pierre Diriken, 28 november 1952 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ Verklaring van N. Derwa, G. Stassen en G. François namens het Onafhankelijkheidsfront, 26 juli 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken); Attest van Georges Dewamme, Vriendenkring der

Solidariteit.⁶⁹ Ze zamelen geld in bij betrouwbare burgers van Tongeren, Hasselt en nog andere gemeenten. Dat geld is bestemd voor slachtoffers van de bezetter en ze zien nauwkeurig op de juiste besteding toe.⁷⁰ Vanaf medio 1941 vergaderen Diriken, Frère en nog andere vrienden om de maand of om de twee maanden, steeds op wisselende plaatsen te Tongeren.⁷¹ Frère zakt wekelijks af naar Brussel om de ordewoorden van het Onafhankelijkheidsfront te ontvangen. Daags na één van die tochten moet Diriken zich opnieuw bij de *Sicherheitspolizei* verantwoorden. Voortaan wordt hij bestendig in het oog gehouden.⁷² Het clubje beperkt zijn activiteiten, maar bouwt ze niet helemaal af. Vroeg of laat lopen ze tegen de lamp, dat beseffen Diriken en zijn vrienden maar al te zeer. Inmiddels is Diriken te Tongeren de leidende figuur van de illegale socialistische partij in wording.⁷³ Maar in de gegeven omstandigheden moet hij zich afzijdig houden van gesprekken om die partij verder uit te bouwen.⁷⁴

Op 4 november 1942 heeft Diriken een afspraak in *As Ouhès* (“*Aux oiseaux*”), een herberg die “de Waal” Léon Mulders uitbaat op de Grote Markt te Tongeren.⁷⁵ Op de eerste verdieping kijkt hij samen met Jean Frère en David Devries, een andere vriend, een drukproef na van een manifest tegen de nazipropaganda. De drukproef is maar net goedgekeurd en ligt nog op tafel als plots het hoofd van de *Feldgendarmarie* binnenvalt.⁷⁶ Diriken en zijn vrienden moeten mee naar diens kantoor. Het briefje met de datum en plaats van de volgende samenkomst kan Diriken nog opeten.⁷⁷ Na een ondervraging worden de drie gevangengezet te Hasselt.⁷⁸ Ze zijn schuldig bevonden aan het verspreiden van geheime propaganda. Ook het inzamelen van geld voor het Onafhankelijkheidsfront en de tegenstanders van het nazisme kan niet door de beugel.⁷⁹ En ja, Dirikens weigering toe te treden tot de UHGA wordt hem andermaal kwalijk genomen.⁸⁰

Na een paar dagen wordt Diriken overgebracht naar de gevangenis in de Begijnenstraat te Antwerpen en vervolgens naar het fort van Breendonk.⁸¹ Zijn eerste maanden in het *Auffanglager* brengt Diriken in eenzame opsluiting door.⁸² Zijn zaak wordt nog onderzocht en hij mag geen overleg plegen met zijn lotgenoten; zodoende kunnen ze hun verdediging niet op elkaar afstemmen.⁸³ Als dusdanig komt hij, eerder dan de gewone gevangenen, in aanmerking

---

Patriottische Milities ten behoeve van het ministerie van Wederopbouw, 25 november 1947 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

⁶⁹ Verklaring van Pierre Diriken, 28 november 1952 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Verklaring van Hubert Vandenbosch, s.d. (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken); Verklaring van Pierre Diriken, 28 november 1952 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

⁷² *Ibid.*

⁷³ Nic BAL, *Op. cit.*, p. 273.

⁷⁴ *Ibid.*, p. 193.

⁷⁵ Joseph BUSSELS, *Tongeren in de Tweede Wereldoorlog. Een kroniek*, 2000, p. 199-200. Eigenaar Léon Mulders werd “de Waal” genoemd (e-mail van Veerle Vandoren, Stadsarchief Tongeren, 19 februari 2021) en *As Ouhès* is een term uit het Waalse dialect. In het naburige Luik staat de term voor “*Aux oiseaux*” of “Bij de vogels” ([<https://en.ardenneincoming.be/as-ouhes.html>], geraadpleegd op 2 februari 2021).

⁷⁶ Inlichtingssteekkaart Pierre Diriken, 27 juni 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

⁷⁷ Verklaring van Pierre Diriken in verband met zijn erkenning als burgerlijk weerstander, 28 november 1952 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

⁷⁸ Inlichtingssteekkaart Pierre Diriken, 27 juni 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

⁷⁹ Verslag van het ministerie van Wederopbouw, Aannemingscommissie van Hasselt inzake Diriken Pierre, 5 maart 1948, p. 2 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

⁸⁰ Verklaring van Pierre Diriken in verband met zijn erkenning als burgerlijk weerstander, 28 november 1952 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

⁸¹ Inlichtingssteekkaart Pierre Diriken, 27 juni 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken); Mathieu RUTTEN, *Oorlog 40-45 in Tongeren*, Kortesseem, JoChriLi, 1990, p. 170.

⁸² Jos VANDER VELPEN, *Breendonk. Kroniek van een vergeten kamp*, Berchem, 2020, p. 221.

⁸³ Patrick NEFORS, *Breendonk 1940-1945, De geschiedenis*, Antwerpen, 2004, p. 37 en 61.

voor een “verscherpt verhoor” in de folterkamer. Wie zoals Diriken in een isoleercel zit, ondergaat hoe dan ook de angst daarvoor.⁸⁴ Naar hij later zal verklaren, sparen SS-*Untersturmführer* Arthur Prauss en diens Vlaamse handlangers Fernand Wyss en Richard De Bodt hem niet, als het op slagen en foltering en aankomt.⁸⁵

Einde mei 1943 doet zich een buitenkansje voor. De kampleiding is op zoek naar bekwame drukkers en de keuze valt op Diriken gezien diens beroepsverleden.⁸⁶ Aan zijn eenzame opsluiting komt een einde. Hij kan vriendschap sluiten met kamergenoten, ook van andere overtuigingen als de zijne. Onder hen de katholieke hoogleraar Léon-Ernest Halkin met wie hij op kerstdag 1943 moed houdt.⁸⁷ Eerder heeft hij reeds diepe bewondering opgebracht voor André Duesberg, een benedictijn uit Maredsous.⁸⁸

Aan de honger in Breendonk ontkomt niemand die er is opgesloten, ook Diriken niet. Hij ziet hoe de bomen aan de waterkant van het fort geen bladeren meer dragen, zo hoog een mens kan springen.⁸⁹ De gevangenen hebben het gebladerte afgerukt en opgegeten. Ook koolstokken, aardappelschillen, gras, wortels en distels moeten eraan geloven. Een medegevangene duwt zelfs een nestje jonge vogels in de mond, terwijl een andere de nageboorte van een schaap uit de mesthoop haalt en naar binnen werkt.⁹⁰

Gelet op de landing van de geallieerden in Normandië maakt de SS werk van de ontruiming van Breendonk. De gevangenen krijgen een nieuwe bestemming, namelijk de concentratiekampen in Duitsland. Zo worden er vanuit België vier grote konvoien naar het *Konzentrationslager Buchenwald* ingelegd. Wie vanuit Breendonk naar die nieuwe bestemming moet, komt in zo'n konvooi terecht, eventueel na een tijdje in de gevangenis van Sint-Gillis te zijn ondergebracht.⁹¹ Dat laatste gebeurt op 9 juni 1944 met Diriken. Na ongeveer negentien maanden Breendonk wordt hij opgesloten in de gevangenis van Sint-Gillis in afwachting van zijn deportatie naar Buchenwald.⁹²

Diriken zit in het laatste grote treinkonvooi dat op 8 augustus 1944 's avonds vertrekt vanuit het station Antwerpen-Zuid.⁹³ Aan boord 827 gevangenen⁹⁴, niet enkel uit Sint-Gillis, maar ook uit Breendonk, de Antwerpse stadsgevangenis en de kazerne Dossin.⁹⁵ Diriken is in een beestenwagon geduwd waarin 70 tot 80 mensen zijn samengepakt. De hitte en dorst zijn ondraaglijk.⁹⁶ Wie zijn behoefte moet doen, kan dat enkel in de *Kübel*, een emmer in het midden van de wagon. Na een tijdje raakt de emmer vol en spat de inhoud in het rond bij elke schok van de trein.⁹⁷ De treinreis duurt twee nachten en twee dagen. Net voor de

⁸⁴ *Ibid.*, p. 67; ‘Een onderhoud met gezelschap Diriken, socialistisch senator’, in: *De Roode Vaan*, 18 mei 1945, p. 1..

⁸⁵ *Individuelle Dokumente KZ Buchenwald*, 1.1.5.3 / 5760037 / ITS Digital Archive, Arolsen Archives.

⁸⁶ Jos VANDER VELPEN, *Op. cit.*, p. 221.

⁸⁷ *Ibid.*, p. 246.

⁸⁸ *Ibid.*, p. 221.

⁸⁹ Patrick NEFORS, *Op. cit.*, p. 80.

⁹⁰ *Ibid.*, p. 80-81. Zie ook: James M. DEEM, *De gevangenen van Breendonk. Persoonlijke getuigenissen uit een SS-kamp*, Schoten-Amsterdam, 2015, p. 118.

⁹¹ Patrick NEFORS, *Op. cit.*, p. 40 en 175.

⁹² Brief van Pierre Diriken aan de bestuurder van de Ravitaillingsdienst, 16 juni 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

⁹³ Louis BOECKMANS, *De laatste getuige. Hoe ik Breendonk en Buchenwald overleefde*, opgetekend door Peter SERRIEN, Antwerpen-Amsterdam, 2019, p. 113.

⁹⁴ Brigitte D'HAINAUT en Christine SOMERHAUSEN, *Dora 1943-1945*, Berchem, 1992, p. 206-226.

⁹⁵ Louis BOECKMANS, *Op. cit.* p. 113.

⁹⁶ *Ibid.*, p. 113-114. Dirikens verdere ervaringen tijdens de treinreis en aankomst in Buchenwald zijn weergegeven op basis van het getuigenis van Louis Boeckmans die met hetzelfde konvooi is gedeporteerd.

⁹⁷ *Ibid.*, p. 114.

eindbestemming is bereikt, houdt de trein even halt in Weimar. “*Was für eine Schweinerei!*”, roepen de SS-bewakers, zodra ze de deuren openschuiven en bijna omvallen van de stank.⁹⁸

Op 10 augustus 1944, om 22.00 uur komt het konvooi in Buchenwald aan. SS'ers met grote, agressieve honden wachten op het perron en schreeuwen “*schnell, schnell, raus!*”.⁹⁹ Wie niet snel genoeg opschiet, krijgt een pak slaag. De vernederingen gaan onverminderd verder. Zoals alle andere nieuwelingen moet Diriken zijn kleding afgeven en worden zijn spullen verbeurd verklaard.¹⁰⁰ Andere gevangenen scheren hem helemaal kaal, alvorens hem met creoline in te wrijven tegen luizen en ander ongedierte.¹⁰¹ Daarop volgt er een koude douche en krijgt hij zijn nieuwe “uniform”, onder meer de typische vest en broek met blauwgrijze strepen.¹⁰² Diriken ontvangt ook een rood driehoekig lapje (politiek gevangene) met de letter B (voor België) en een wit stoffen rechthoekje met het nummer 75.924. Hij moet beide op zijn kostuum naaien en dan aanschuiven om zich te laten inschrijven.¹⁰³ Zodoende zullen de bewakers nooit zijn naam hoeven te roepen, enkel zijn nummer.

Volgens zijn *Einlieferungsbefund*, d.w.z. de medische stand van zaken die de kampautoriteiten bij aankomst van een gevangene opmaken, is Diriken blijkbaar niet ernstig ziek geweest.¹⁰⁴ Op 21 augustus verklaart de kamparts hem *arbeitsfähig* of arbeidsgeschikt.¹⁰⁵ Begin oktober 1944 lijdt hij te Buchenwald aan gastritis, griep en reuma in de gewrichten; die laatste aandoening bezorgt hem ook last in het voorjaar 1945.¹⁰⁶ Tussen 17 februari en 20 maart 1945 verblijft hij in het *Revier*, d.i. de ziekenafdeling van het kamp.¹⁰⁷ Voor het overige wordt hij voornamelijk in de *Strumpfstopferei* ingeschakeld, d.i. een commando waar verzwakte gevangenen die nog in staat zijn te werken, kousen stoppen.¹⁰⁸

In Buchenwald ziet Diriken enkele streekgenoten terug, onder meer jonge weerstanders uit de gemeente Heers. Eén van hen bezwijkt er, een andere loopt een ongeneeslijke ziekte op, doch allen ondergaan onnoemelijke foltering.¹⁰⁹

Op 18 september 1944 komen de quaestoren van de Senaat voor de eerste maal sinds 1940 opnieuw samen. Dat gebeurt evenwel zonder Diriken, nog steeds in handen van de vijand.¹¹⁰

---

⁹⁸ *Ibid.*, p. 119.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ *Ibid.*; *Individuelle Dokumente KZ Buchenwald*, 1.1.5.3 / 5760035 / ITS Digital Archive, Arolsen Archives; *Listen von Häftlingen deren Effekten aufgelöst wurden*, 1.1.5.1 / 5301819 / ITS Digital Archive, Arolsen Archives.

¹⁰¹ Louis BOECKMANS, *Op. cit.* p. 120.

¹⁰² *Ibid.*, p. 121

¹⁰³ *Ibid.*; *Weimar-Buchenwald - Neuzugänge vom 10. August 1944 -BDS (Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des Sicherheitsdienstes Brüssel)*, 1.1.5.1 / 5293120 / ITS Digital Archive, Arolsen Archives.

¹⁰⁴ *Individuelle Dokumente KZ Buchenwald*, 1.1.5.3 / 5760036 / ITS Digital Archive, Arolsen Archives.

¹⁰⁵ *Untersuchungen der Häftlinge auf Transport- bzw. Arbeitsfähigkeit*, 1.1.5.1 / 5362711 / ITS Digital Archive, Arolsen Archives.

¹⁰⁶ Onderzoeksformulier van het ministerie van Wederopbouw in verband met de toekenning van de titel van burgerlijk weerstander aan Pierre Diriken, 24 maart 1953 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken); *Individuelle Dokumente KZ Buchenwald*, 1.1.5.3 / 5760036 / ITS Digital Archive, Arolsen Archives.

¹⁰⁷ *Ibid.*; *Listen und Verzeichnisse über Aufnahmen und Entlassungen im Häftlings-Krankenbau KZ Buchenwald*, 1.1.5.1 / 5339767 / ITS Digital Archive, Arolsen Archives.

¹⁰⁸ *Listen, Berichte und Veränderungsmeldungen verschiedener Innenkommandos VII*, 1.1.5.1 / 5332718 / ITS Digital Archive, Arolsen Archives.

¹⁰⁹ *Parlementaire Handelingen*, Kamer, interpellatie van de heer Diriken aan de minister van Justitie “over de invrijheidstelling van de veroordeelde Bex, uit Heers (Limburg)”, p. 4.

¹¹⁰ Notulen van de vergadering van de Quaestuur, 18 september 1944 (Archief Senaat, *Procès-verbaux du Bureau et de la Questure, 1939-1947*, p. 144).

Ondertussen laat hun collega, ver van huis, de moed niet zakken. De gedachte ooit weer te kunnen vergaderen in een democratie houdt hem overeind.¹¹¹

Op 11 april 1945 wordt Diriken net als de andere gevangenen van Buchenwald door de Amerikanen bevrijd.¹¹² Enkele weken later kan hij naar België terugkeren. Hij komt aan te Evere op 29 april 1945.¹¹³ Zijn gevangenschap tijdens de voorbije oorlog heeft in totaal zo'n dertig maanden geduurd.

Marius Renard

De Duitse inval brengt Renard niet meteen van zijn stuk. Terwijl vele gezagsdragers naar Frankrijk uitwijken, schrikt het gevaar hem niet af. Hij wil verantwoordelijkheid blijven opnemen als eerste magistraat van de gemeente Anderlecht. Vandaar zijn uitdrukkelijke keuze om op post te blijven als burgemeester.¹¹⁴

De bezetter tracht evenwel onwillige elementen uit het Belgische bestuur te verwijderen. Op 7 maart 1941 vaardigt hij een *Überalterungsverordnung* uit. Alle rijks-, provincie- en gemeenteambtenaren die de leeftijd van zestig jaar hebben bereikt, moeten hun functie beëindigen.¹¹⁵ In hun plaats komen jongere ambtenaren die de Nieuwe Orde meer genegen zijn.¹¹⁶ De leeftijdsgrens geldt ook voor alle burgemeesters en schepenen. Renard is 71 jaar oud. Per 1 juli 1941 dient hij zijn functie als burgemeester van Anderlecht neer te leggen.¹¹⁷

Op 15 augustus 1941 klopt de Gestapo aan bij Renard thuis.¹¹⁸ In zijn woning aan de Limbourglaan te Anderlecht treft ze geheime documenten en anti-nazipropaganda aan.¹¹⁹ Bovendien zou hij een manifest tegen Hitler hebben ondertekend, redenen genoeg om Renard *stante pede* aan te houden op grond van sabotage.¹²⁰ In dezelfde periode doet de Gestapo ook een huiszoeking bij zijn neef Émile Cardon. Hij moet zich voor hen beschikbaar houden en wordt een tijdlang in de gaten gehouden.¹²¹

¹¹¹ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 2 mei 1945, hulde aan de heer Diriken, Quaestor van de Senaat, p. 315.

¹¹² Beslissing van het ministerie van Wederopbouw, aanvaardingscommissie van Hasselt tot toekenning van het statuut en de titel van politiek gevangene aan Pierre Diriken, 5 maart 1948, p. 2 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

¹¹³ Brief van Pierre Diriken aan de bestuurder van de Ravitailleringdienst, 16 juni 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

¹¹⁴ *Note pour Monsieur le Commandant de la gendarmerie d'Anderlecht*, bijlage bij de brief van Marius Renard aan de Voorzitter van de Senaat, 13 september 1945 (Archief Senaat, CDU 341_346 P 331, dossier *Les sénateurs emprisonnés par l'ennemi durant l'occupation*); *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 14 januari 1947, wetsontwerp het statuut regelende van de politieke gevangenen en hun rechthebbenden, p. 377.

¹¹⁵ Herwig JACQUEMYS, *Een bezet land*, deel 2 in de reeks *België in de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen-Amsterdam, 1982, p. 34.

¹¹⁶ Mark VAN den WIJNGAERT, Bruno DE WEVER, Fabrice MAERTEN, Dirk LUYTEN, Patrick NEFORS, Luc VANDEWEYER en Marnix BEYEN, *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, 2015, p. 53.

¹¹⁷ Attest van Joseph Bracops, lid van de Kamer van volksvertegenwoordigers en burgemeester van Anderlecht, ten behoeve van het ministerie van Wederopbouw, 15 oktober 1948 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard). Bracops heeft Renard opgevolgd als burgemeester vanaf 1947.

¹¹⁸ Vragenlijst ingevuld door de politiecommissaris van de gemeente Anderlecht, 20 juli 1946 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard); verslag van de politiecommissaris van de gemeente Anderlecht, 3 augustus 1948 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹¹⁹ Aanvraagformulier van Marius Renard voor de toekenning van de titel en het statuut van politiek gevangene, 24 juni 1947 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹²⁰ Verklaring van Joseph Bracops, lid van de Kamer van volksvertegenwoordigers en burgemeester van Anderlecht, s.d. (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard); brief van Joseph Bracops aan het ministerie van Wederopbouw, 13 november 1951 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹²¹ Verklaring van Émile Cardon, s.d. (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard)

Renard wordt naar de gevangenis van Sint-Gillis overgebracht en er op secreet gesteld.¹²² Gestapo-agenten onderwerpen hem aan een scherpe ondervraging. Ze slaan zelfs tanden van hem stuk, onder het voorwendsel dat hij bedreigende gebaren zou hebben gemaakt. Daarna moet hij voor een Duitse krijgsraad verschijnen. De tenlasteleggingen die hij er te horen krijgt, mogen er zijn: sabotage van de besluiten van het bezettingsbestuur, weigering Duitse affiches tegen Groot-Brittannië aan te plakken, sabotage van de inschakeling van jonge Belgen in de Duitse oorlogseconomie, organisatie van het Joodse verzet en aanschaf van clandestiene documenten. Voor de Duitse aanklager is het zonneklaar. Hij vordert twee jaar gevangenisstraf voor de recalcitrante burgemeester en senator. Renard zelf verschanst zich achter de verplichtingen die de bezettingstoestand aan zijn burgemeestersambt oplegt. Daarom pleit hij schuldig. Waarschijnlijk laat zijn plichtsgevoel de krijgsraad niet onberoerd. Hoe anders verklaren dat hij er met twee maanden opsluiting vanaf komt? Renard blijft opgesloten te Sint-Gillis en wordt tijdens zijn detentie een tijdlang opgenomen in het militaire hospitaal in de Kroonlaan te Elsene.¹²³ Op 9 oktober 1941 komt hij vrij.¹²⁴

De Duitse bezetter blijft hem niettemin in het oog houden en door zijn toedoen ziet Renard zich beroofd van zijn publieke functies.¹²⁵ Hij is geen senator, noch burgemeester meer en de daaraan verbonden vergoedingen zijn hem ontnomen. De ondervragingen door de Gestapo zijn niet gestopt, wel integendeel. Alle aanleidingen zijn goed om hem verdacht te maken. Wat meer is, Renard ontvangt dreigbrieven en collaborerende kranten nemen hem onder vuur. Volgens de politiecommissaris kan hij maar beter op zijn hoede zijn voor aanslagen.

Op 1 september 1944 weet Renard niet goed wat te doen. Aan de ene kant is hij geneigd onder te duiken, in afwachting dat de bevrijding een feit is en de terugtrekkende Duitsers geen loense manoeuvres meer kunnen uithalen. Aan de andere kant heeft zijn echtgenote te kampen met een dubbele longontsteking. De dokter heeft Renard verboden haar achter te laten. De kans bestaat dat zij wordt aangehouden, mocht Renard zelf onvindbaar zijn. Daarom besluit hij thuis te blijven. Wat hij veiligheidshalve heeft ingecalculeerd, gebeurt toch. Eén dag voordat de geallieerde bevrijdingstroepen de Belgische grenzen oversteken, wordt Renard voor de tweede maal gearresteerd en in het Gestapohuis aan de Louizalaan opgesloten.¹²⁶ Op 2 september 1944 wordt hij naar Duitsland gedeporteerd, maar zijn familie en vrienden weten niet waar hij precies verblijft. Naar verluidt bevindt hij zich ergens in een hotel met nog andere politieke gevangenen.¹²⁷ Vermoedelijk is hij meegenomen wegens sabotage of als gijzelaar.¹²⁸

---

¹²² *Note pour Monsieur le Commandant de la gendarmerie d'Anderlecht*, bijlage bij de brief van Marius Renard aan de Voorzitter van de Senaat, 13 september 1945 (Archief Senaat, CDU 341_346 P 331, dossier *Les sénateurs emprisonnés par l'ennemi durant l'occupation*). Tenzij anders vermeld, zijn alle verdere vermeldingen omtrent de bezettingservaringen van Renard aan deze nota ontleend.

¹²³ Verslag van de politiecommissaris van de gemeente Anderlecht, 3 augustus 1948 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard); brief van Joseph Bracops, lid van de Kamer van volksvertegenwoordigers en burgemeester van Anderlecht aan het ministerie van Wederopbouw, 13 november 1951 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹²⁴ *Ibid.*; beslissing van het ministerie van Wederopbouw, aanvaardingscommissie van Brussel tot toekenning van de titel en het statuut van politiek gevangene aan Marius Renard, 10 december 1951, p. 2 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹²⁵ Aanvraagformulier van Marius Renard voor de toekenning van de titel en het statuut van politiek gevangene, 24 juni 1947 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹²⁶ Demande de recherches - Aanvraag tot nasporing vanwege Blanche Ackein, echtgenote van Marius Renard, 4 december 1944 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹²⁷ *Ibid.*; brief van Charles Van Hellemont, waarnemend burgemeester van Anderlecht aan het Rode Kruis van België, 20 februari 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹²⁸ Fiche de renseignements, 22 juni 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

Tussen 3 en 14 september 1944 is Renard in een strafinrichting te Brauweiler opgesloten.¹²⁹ Daarna wordt hij via Keulen overgebracht naar een hotel te Bad Godesberg dat als bijkamp van Buchenwald dient.¹³⁰ Daar brengt hij de langste periode van zijn tweede gevangenschap door. Gestapo-agenten leggen hem opnieuw op de rooster. Ze laten uitschijnen dat hij als pasmunt zal dienen, mocht de oorlog door een vergelijk ten einde komen. In Bad Godesberg is Renard de enige Belgische gevangene, te midden van 128 hogere Franse officieren, de zus van generaal Charles de Gaulle en de prins van Montenegro. Tot januari 1945 verloopt het leven er relatief rustig en behoorlijk.

In februari 1945 raakt bekend dat het Rode Kruis gesprekken voert met de Duitse regering omtrent de Belgische en Franse politieke gevangenen. Sommige van hen zouden voortaan met krijgsgevangenen worden gelijkgesteld en post, kleding en boeken mogen ontvangen.¹³¹ Er zit zelfs een uitwisseling met Duitse gevangenen in handen van de geallieerden in¹³², zoals aan Renard min of meer te verstaan is gegeven. Volgens het Rode Kruis komt Renard gezien zijn leeftijd en gezondheidstoestand zeker in aanmerking.¹³³ Het is de periode waarin *Reichsführer-SS* Heinrich Himmler een eindspel heeft ingezet met de bedoeling een afzonderlijke vrede met de westelijke geallieerden te sluiten.¹³⁴ Het vrijlaten van gevangenen komt inderdaad ter sprake, maar Himmler wil nog niet weten van grote aantallen.¹³⁵ Renard valt jammer genoeg uit de boot.

Al blijft hij tijdens zijn deportatie gespaard van mishandelingen, Renards ontberingen zijn niet te onderschatten.¹³⁶ Vanwege de opmars van de geallieerden worden de gevangenen van Bad Godesberg verdeeld over andere kampen. De colonne waarvan Renard deel uitmaakt, moet een afmattende tocht doorheen gans Duitsland ondernemen. Het wandelen door de sneeuw, de ontoereikende voeding en de hoge fysieke eisen van de Duitse begeleiders eisen hun tol. Als het konvooi in april 1945 in Tirol, Oostenrijk aankomt, is Renards gestel er danig op achteruitgegaan. De hoofdgeneesheer van de Franse marine, een medegevangene, schrijft hem krachtmiddelen, een rustkuur en aansterkende voeding voor. Oplossingen die in de gegeven omstandigheden niet voor de hand liggen. Ondertussen benijdt hij de collega's die in de Senaat hun werkzaamheden hebben hervat, iets wat hem werkelijk obsedeert.¹³⁷

¹²⁹ Formulaire de renseignements A, s.d. (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard); *Landesarbeitsanstalt Brauweiler*, 1.2.2.1 / 11384075 / ITS Digital Archive, Arolsen Archives.

¹³⁰ Fiche de renseignements, 22 juni 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard); aanvraag van Marius Renard ten behoeve van het Oeuvre National des Combattants déportés, 12 juli 1946 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard). Volgens het ministerie van Wederopbouw heeft het hotel Dreesen of Winzerstube te Bad Godesberg wel degelijk gefungeerd als een commando van Buchenwald (note à Monsieur Pirlet, Commissaire de l'État, 24 april 1951 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard). Zie ook: https://de.wikipedia.org/wiki/Rheinhotel_Dreesen, geraadpleegd op 8 februari 2021.

¹³¹ Brief van Charles Van Hellemont, waarnemend burgemeester van Anderlecht aan het Rode Kruis van België, 20 februari 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹³² Brief van het Rode Kruis aan Charles Van Hellemont, waarnemend burgemeester van Anderlecht, 9 maart 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ Nikolaus WACHSMANN, *KL. Een geschiedenis van de Duitse concentratiekampen*, Amsterdam-Antwerpen, 2015, p. 791-793.

¹³⁵ *Ibid.*, p. 793-795.

¹³⁶ Aanvraagformulier van Marius Renard voor de toekenning van de titel en het statuut van politiek gevangene, 24 juni 1947 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹³⁷ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 15 mei 1945, ontvangst van den heer senator Marius Renard, p. 338.

In Tirol worden Renard en zijn lotgenoten ondergebracht in hotel Forelle, dat *de facto* als een bijkamp van Dachau dient en is gelegen nabij het meer *Plansee*.¹³⁸ Hij ziet er zeven Belgen terug die dezelfde dag als hij zijn opgepakt. Amerikaanse soldaten bevrijden hen in de tweede helft van de maand april.¹³⁹ Hun repatriëring is evenwel niet voor onmiddellijk. Na enkele weken van ongeduld en beproeving brengt een Amerikaans vliegtuig de acht Belgen en hun Franse medegevangenen naar Parijs. De Belgische ambassadeur, afgevaardigden van de Franse regering en het Rode Kruis heten hen van harte welkom. Op 9 mei 1945 keert Renard terug naar Brussel.¹⁴⁰ De afgelopen jaren heeft hij bijna tien maanden in handen van de vijand vertoefd.¹⁴¹

“Gij zijt dan toch terug bij ons!”

Op woensdag 2 mei 1945 maakt **Pierre Diriken** opnieuw zijn entree in de Hoge Vergadering, vergezeld door de ondervoorzitters en andere quaestoren.¹⁴² De rechtstaande vergadering juicht Diriken langdurig toe en Senaatsvoorzitter Gillon begroet hem uitbundig: *“Mijn waarde collega Diriken, gij zijt dan toch terug bij ons!”*.¹⁴³ Gillon wil niet uitweiden over Dirikens lijdensweg, want hij weet waartoe de vijand in staat is. Hij kan enkel zeggen: *“Wij zijn fier op uw houding en op die van uw broeders in het lijden en het verhaal van hun kalvarie en van den uwe zal in ons geheugen geprent staan den dag dat de rekening zal geregeld worden. (Langdurig handgeklap.)”*.¹⁴⁴

Als Diriken daarna het spreekgestoelte bestijgt, juicht de ganse vergadering hem nogmaals toe.¹⁴⁵ De lofrede van de voorzitter en de sympathieke ontvangst door zijn collega's hebben hem diep getroffen. Hij wenst dat die hulde niet zozeer voor hemzelf is bedoeld, maar wel voor al diegenen die de gruwel in de Duitse concentratiekampen hebben meegemaakt. Met ontroering denkt hij *“aan de honderden slachtoffers die ginder de marteldood van honger, van koude, van uitputting of van mishandeling zijn gestorven en waarvan men zelfs de lijken, de assche of de massagraven nooit zal weten liggen. Deze slachtoffers kunnen hun plaats niet meer innemen in hun treurende familie, in hun arbeidsfeer, in hun strijd voor vrijheid en democratie.”*¹⁴⁶ In hun belang dringt hij aan op een snelle, doortastende bestraffing van verraders en collaborateurs. Vooral de intellectuelen en ronselaars onder hen mogen de dans niet

---

¹³⁸ Fiche de renseignements, 22 juni 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard); aanvraag van Marius Renard ten behoeve van het Oeuvre National des Combattants déportés, 12 juli 1946 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard); recensement général des personnes à rapatrier, renseignements relatifs à Marius Renard, s.d. (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard). Volgens het ministerie van Wederopbouw heeft het hotel Forelle, gelegen binnen het district Reutte aan de Plansee te Tirol, wel degelijk gefungeerd als een commando van Dachau (note à Monsieur Pirlet, Commissaire de l'État, 24 april 1951, Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard). Zie ook: [<http://www.lipp.tirol/ns-lager-im-ehemaligen-kreis-reutte/>], geraadpleegd op 12 februari 2021.

¹³⁹ In zijn aanvraag ten behoeve van het Oeuvre National des Combattants déportés, 12 juli 1946 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard) verklaart Renard te zijn bevrijd in mei 1945. De Senaatsvoorzitter heeft evenwel zijn bevrijding reeds meegedeeld op 24 april 1945 (*Parlementaire Handelingen*, Senaat, 24 april 1945, mededeling van de Voorzitter, p. 299).

¹⁴⁰ Attest van Joseph Bracops, volksvertegenwoordiger en burgemeester van Anderlecht, ten behoeve van het ministerie van Wederopbouw, 15 oktober 1948 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹⁴¹ Aanvraagformulier van Marius Renard voor de toekenning van de titel en het statuut van politiek gevangene, 24 juni 1947 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Marius Renard).

¹⁴² *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 2 mei 1945, hulde aan de heer Diriken, Quaestor van de Senaat, p. 314.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*, p. 315.

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ *Ibid.*

ontspringen. Zij hebben er immers voor gezorgd dat zovele onverstandige en arme lieden zich hebben laten meeslepen.¹⁴⁷

Een kleine twee weken later, op dinsdag 15 mei 1945, ziet voorzitter Gillon zich genoodzaakt een interessante uiteenzetting van baron Pierre Nothomb te onderbreken. **Marius Renard** is net in het Paleis der Natie aangekomen. Op verzoek van Gillon gaan de ondervoorzitters en quaestoren hem tegemoet en leiden ze hem het halfroond binnen. Terwijl Renard zijn plaats weer inneemt, valt een langdurige ovatie hem ten deel.¹⁴⁸ Hij ziet er verouderd en vermagerd uit. Zijn beproevingen hebben hem uitgeput, maar niet gebroken. Zijn rechtlijnigheid, ontzaamheid en energie blijken inderdaad nog intact, zo herinneren zich vele aanwezigen later.¹⁴⁹ Volgens Gillon hebben juist die eigenschappen Renard in staat gesteld de Duitse tirannie te doorstaan.¹⁵⁰ De Senaatsvoorzitter prijst hem als de burgemeester die het verzet vanuit de gemeenten heeft gesymboliseerd. Gezien die voorbeeldfunctie heeft de Duitse bezetter hem jammer genoeg uitgekozen als gijzelaar die hij, afhankelijk van het verloop van de vijandelijkheden, dacht uit te uitwisselen voor een Duitse oorlogsmisdadiger.¹⁵¹ Dat zo'n plan is verijdeld, kan volgens Gillon enkel tot vreugde stemmen.¹⁵²

Renard verontschuldigt zich ervoor dat hij zich nog niet met dezelfde duidelijkheid als vroeger kan uitdrukken.¹⁵³ Uiteraard zijn de beproevingen in Duitse gevangenschap daaraan niet vreemd. Hoe dan ook is hij zijn collega's uiterst erkentelijk voor hun enthousiaste onthaal. Voor een publieke mandataris bestaat er geen grotere vreugde dan het vervullen van zijn opdracht, ongeacht of hij zich op het bescheiden niveau van de gemeente beweegt dan wel op het verheven niveau van de Senaat. Of hij onmiddellijk al fors tot de werkzaamheden kan bijdragen, lijkt hem twijfelachtig. Maar dat Renard zijn mandaat in het teken van het vaderland en de vrijheid zal heropnemen, verzekert hij allen uit het diepst van zijn hart.¹⁵⁴ Een langdurig en levendig handgeklap volgt.

Epiloog

Pierre Diriken blijft senator en quaestor van de Senaat tot begin 1946. Op 17 februari 1946 wordt hij tot volksvertegenwoordiger verkozen voor het arrondissement Tongeren-Maaseik. In 1949-1950 keert hij terug als gecoöpteerd senator, om daarna opnieuw als kamerlid te zetelen. Van 1953 tot 1958 wordt hij de eerste socialistische burgemeester van Tongeren.¹⁵⁵ Als hij op 29 januari 1960 zijn woning verlaat, komt hij om het leven bij een verkeersongeluk.¹⁵⁶ Zijn parlementaire mandaten hebben bijna 35 jaar geduurd.

---

¹⁴⁷ *Ibid.*

¹⁴⁸ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 15 mei 1945, ontvangst van den heer senator Marius Renard, p. 337.

¹⁴⁹ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 20 juli 1948, hulde aan de nagedachtenis van de heren Maquet en Renard, senatoren, p. 1723.

¹⁵⁰ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 13 mei 1945, ontvangst van den heer senator Marius Renard, p. 337.

¹⁵¹ *Ibid.*, p. 337-338.

¹⁵² *Ibid.*, p. 338.

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ Luc PEIREN, 'Pierre Diriken', in: *ODIS*, 26 mei 2010 (record last modified date: 3 augustus 2020), [<https://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=85357>], geraadpleegd op 15 januari 2021.

¹⁵⁶ *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 2 februari 1960, overlijden van de heer Diriken, volksvertegenwoordiger van het arrondissement Tongeren, p. 2; 'Les socialistes de Tongres en deuil. Pierre Diriken tué en sortant de sa maison', in: *Le Peuple*, 30 januari 1960 (Archief Senaat, biografisch dossier nr. 787, Pierre Diriken); 'Begravenis van volksvertegenwoordiger Diriken te Tongeren', in: *Het Nieuws van den Dag*, 5 februari 1960 (Archief Senaat, biografisch dossier nr. 787, Pierre Diriken).

Als oudgediende van Breendonk en Buchenwald wil Diriken alles doen voor de gewezen politieke gevangenen. Dat de administratie in 1945 talmt met de rantsoenzegels en kolen waarop ze recht hebben, vindt hij niet kunnen.¹⁵⁷ Hij bekommert zich om ziekelijke en ongeruste familieleden van gedeporteerden die nog niet zijn teruggekeerd.¹⁵⁸ En hij vraagt vooral een gemeend en blijvend respect. Het gratiebeleid tegenover terdoodveroordeelden wier verraad gerechtelijk is komen vast te staan, ziet hij met lede ogen aan. Hij denkt terug aan de jonge streekgenoten die in Buchenwald de folteringen hebben ondergaan. Volgens hem zijn die door toedoen van veroordeelde collaborateurs opgepakt. Een kaakslag voor alle politieke gevangenen, zo meent hij.¹⁵⁹ En dat terwijl de Senaatsvoorzitter hem, op de dag van zijn blijde terugkeer, nog had verzekerd dat de rekening zou worden vereffend. Gelijkaardige gevoelens overheersen bij Diriken als er, voornamelijk vanuit christendemocratische hoek, stemmen opgaan om de repressie van het incivisme af te zwakken. In de kampen zijn echter ook priesters en katholieke Vlamingen omgekomen. Mochten zij alsnog hun stem kunnen laten horen, dan zouden ze Diriken wel begrijpen, daaraan twijfelt hij niet.¹⁶⁰

Marius Renard blijft burgemeester van Anderlecht tot einde 1946.¹⁶¹ Zijn senatorenmandaat zet hij voort tot 19 juli 1948, de dag van zijn overlijden. In de Senaat brengt hij zijn oorlogservaringen af en toe ter sprake, op zijn vertrouwde gevatte manier en met een kwinkslag als het moet. Zo stelt hij vast dat ambtenaren van het departement Ravitaillering in opspraak zijn gekomen bij het erkennen van privéslachthuizen. De bevoegde minister verneemt graag van Renard de namen, maar deze weigert die in het openbaar te noemen. Als slachtoffer van de Gestapo wil Renard immers niet weten van verklinking.¹⁶² Hij wil evenmin weten van enige hiërarchie in het lijden. Of het nu gaat om gevangenen, moeders, weduwen, wezen of veroordeelden, allen horen volgens Renard tot hetzelfde “*l’armée de la souffrance toute entière*”.¹⁶³ Volgens hem mag de wetgever zich tegen geen enkel lid van dat leger vertraging veroorloven.¹⁶⁴

Het Anderlechtse openbare leven telt nog tal van sporen van Marius Renard. Binnen het gemeentelijk onderwijs bestaat er een *Institut Communal Marius Renard*. Volkomen in diens geest, wil dat instituut zijn leerlingen kwaliteit en discipline, maar ook humanisme bijbrengen.¹⁶⁵ Tramlijn 81 heeft als eindstation “Marius Renard” en ook is er een straat naar hem genoemd. Dat laatste is eveneens het geval in zijn geboortegemeente Hornu.

¹⁵⁷ Brief van Pierre Diriken aan het Nationaal Werk voor Oud-strijders, Weggevoerden en Politieke Gevangenen, 14 juli 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

¹⁵⁸ Brief van Pierre Diriken aan het Nationaal Werk voor Oud-strijders, Weggevoerden en Politieke Gevangenen, 30 juli 1945 (Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, dossier Pierre Diriken).

¹⁵⁹ *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 14 februari 1951, interpellatie van de heer Diriken aan de minister van Justitie “over de invrijheidstelling van de veroordeelde Bex, uit Heers (Limburg)”, p. 4.

¹⁶⁰ *Parlementaire Handelingen*, Kamer, 8 juli 1952, interpellatie van de heren Leburton en Collard aan de minister van Financiën “over de onwettelijkheid der omzendbrieven van 25 oktober 1950 en 18 mei 1951 waarbij aan de ontvangers der domeinen aanzegging werd gedaan om niet over te gaan tot enigerlei dwangmaatregel ten opzichte van de collaborateurs die tot schadevergoedingen ten opzichte van de Staat werden veroordeeld”, p. 26.

¹⁶¹ Luc PEIREN, ‘Marius Renard’, in : *ODIS*, 1 februari 2013 (record last modified date: 8 augustus 2020), [https://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=95133#PS_BIOGRAFIE_95133], geraadpleegd op 26 november 2020.

¹⁶² *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 6 juni 1946, begroting Ravitaillering, p. 252.

¹⁶³ *Parlementaire Handelingen*, Senaat, 14 januari 1947, wetsontwerp het statuut regelende van de politieke gevangenen en hun rechthebbenden, p. 377.

¹⁶⁴ *Ibid.*, p. 377-378.

¹⁶⁵ [<https://www.icmr.be>], geraadpleegd op 21 januari 2021.